TIBBIYOT
TA'LIMI & INNOVATSIYALARI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
TOSHKENT TIBBIYOT AKADEMIYASI
19 20

Google scholar

PubMed MEDLINE
NIH U.S. National Library of Medicine National Institutes of Health
Advancing Health Through Knowledge

- 14.00.00 - Tibbiyot fanlari;
- 14.00.01 - Akusherlik va ginekologiya;
- 14.00.02 - Morfologiya;
- 14.00.03 - Endokrinologiya;
- 14.00.04 - Otorinolaringologiya;
- 14.00.05 - Ichki kasalliklar;
- 14.00.06 - Kardiologiya;
- 14.00.07 - Gigiena;
- 14.00.08 - Oftal'mologiya;
- 14.00.09 - Pediatriya;
- 14.00.10 - Yuqumli kasalliklar;
- 14.00.11 - Dermatologiya va venerologiya;
- 14.00.12 - Tibbiy reabilitologiya;
- 14.00.13 - Nevrologiya;
- 14.00.14 - Onkologiya;
- 14.00.15 - Patologik anatomiya;
- 14.00.16 - Normal va patologik fiziologiya;
- 14.00.17 - Farmakologiya va klinik farmakologiya;
- 14.00.18 - Psixiatriya va narkologiya;
- 14.00.19 - Klinik radiologiya;
- 14.00.20 - Tibbiy genetika;
- 14.00.21 - Stomatologiya;
- 14.00.22 - Travmatologiya va ortopediya;
- 14.00.23 - Hamshiralik ishini tashkil etish;
- 14.00.24 - Sud tibbiyoti;
- 14.00.27 - Xirurgiya;
- 14.00.28 - Neyroxirurgiya;
- 14.00.41 - Xalq tabobati;
- 14.00.35 - Bolalar xirurgiyasi;
- 14.00.34 - Yurak-qon tomir xirurgiyasi

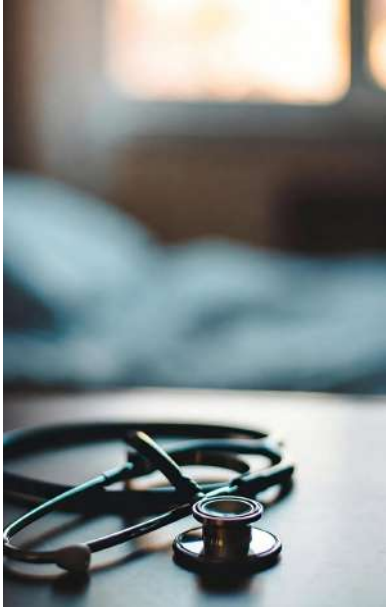
№10-SON

2026-yil, oktabr

tibbiyot-talimi-va-innovatsiyalari.uz

https://t.me/tibbbiyot_2100

Litsenziya raqami: №745444

Tahrir hay’ati a’zolari:

BOSH MUHARRIR:
Shuhrat Baymuradov Abdujalilovich
tibbiyot fanlari doktori (DSc), professor

BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI:
Iminov Komiljon Odiljonovich
tibbiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori

“Tibbiyot ta'limi va innovasiyalari” ilmi elektron jurnali 29.04.2025-yildan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan C-5669801 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan. Litsenziya raqami: №745444.

Tahrir hay’ati a’zolari:

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich
Texnika fanlari doktori (DSc), professor

Ishanqulov Artiqboy Eshboyevich
Biologiya fanlari doktori (DSc), professor

Otamuradov Furqat Abdukarimovich
tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent.

Shuxrat Jumayevich Teshayev
tibbiyot fanlari doktori (DSc), professor

Oral Aminovna Ataniyazova
tibbiyot fanlari doktori (DSc), professor

Jalolova Feruza Maxamatjanovna
Tibbiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (DSc), dotsent

Uraqov Shokir Ulashovich
tibbiyot fanlari doktori doktori (DSc)

Aripkhodjaeva Shakhzoda
resident doctor in national medical center

"TIBBIYOT TA’LIMI VA INNOVATSIYALARI"
ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi (AOKA) tomonidan 2024-yil 9-oktabrdan boshlab c-5669651 raqami ostida rasmiy ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Murojaat uchun telefon:
+998 97 748 70 03
Email: @munis_sm

MUNDARIJA

KARDIORENAL SAMARADORLIK NUQTAI NAZARIDAN FINERENON VA EPLERENONNING CHAP QORINCHA OTISH FRAKSIYASI SAQLANGAN YURAK YETISHMOVCHILIGI BEMORLARIDAGI QIYOSIY BAHOLANISHI 21
Qodirova Guljahon Ramozonovna, Tursunova Laylo Dilshatovna

GIPERSPEKTRAL TASVIRLARNI TASNIFLASHDA FAZOVIY SIZIB CHIQISH NIMANI O‘LCHAYDI? YAQINLIK, KO‘RILMAGAN SINFLAR VA SINFLAR TARKIBIGA AJRATISH 27
Tuxtamurodov Nozir Ulmas o‘g‘li

DIABETIK PANJA SINDROMINING JARROHLIK ASORATLARINI DAVOLASHDA YANGI YONDASHUVLAR 34
Akmaljon Olimov

FARG‘ONA VODIYSI SHAROITIDA GERIATRIK YOSHDAGI BEMORLARDA O‘PKA VA EKSTRAPULMONAL SILNING KLINIK-EPIDEMIOLOGIK XUSUSIYATLARI (2020–2025) 40
Maxsumova Dinora Kamolovna, Zuhriddin Salohiddinovich Salohiddinov

ANTIBIOTIKLARGA CHIDAMLI BAKTERIYALAR: ZAMONAVIY TIBBIYOT MUAMMOSI 46
Abdisamatova Sarviniso Adisamatovna

EFFECTIVENESS OF TREATMENTS FOR CORONARY ARTERY DISEASE 50
Alfiya S. Shamsiddinova, Xursandbek A. Ergashaliyev, O‘g‘iloy M. Umaraliyeva, Ibrokhimjon M. Xursanov

KARDIORENAL SINDROMDA GENETIK VA EPIGENETIK DETERMINANTLAR HAMDA OQSIL BIOMARKERLAR PANELI: INTEGRATSION DIAGNOSTIK YONDASHUV 55
Korakulova Zilola Tilovmurodovna, Tursunkulov Ortikali, Ahmedova Umida Maxmudovna

ANDIJON VILOYATI AYOLLAR POPULYATSIYADA QALQONSIMON BEZ PATOLOGIYALARI FONIDA SUT BEZI SARATON VA SARATON OLDI HOLATLARINI UCHRASH CHASTOTASI 65
Mahmudjonova Sayyoraxon Shavkatbek qizi

SURUNKALI TROMBOEMBOLIK O‘PKA GIPERTENZIYASI: PATOGENEZDAN DAVOLASH STRATEGIYASINI TANLASHGACHA 70
Sunnatova Gulbahor Ismatovna, Tashinova Laylo Xolmurodovna, Ergasheva Nigora Utkurovna, Xolmirzayev Baxtiyor Turgunovich

TISH OLINGANDAN KEYIN PRP QO‘LLASHNING KLINIK SAMARADORLIGINI BAHOLASH 77
Muqimov Odiljon Axmadjonovich, Urinova Gulnoza Shuxrat qizi

TISH PROTEZLARI, JAG‘ MODELLARI VA JARROHLIK SHABLONLARINI YARATISHDA 3D-BOSMADAN FOYDALANISH 84
Abduganiyeva Shaxista Xodjiyevna, Axmedov Lutfullo

SPORTCHILARDA KORONAR ARTERIYA KASALLIGINI YENGIL SUN’IY INTELLEKT YORDAMIDA ERTA ANIQLASH 89
Muksimova Shahnoza Shamuhitovna, Umirzakova Sabina Totlibayevna, Isxakova Nargiza Patxillayevna

ИЗУЧЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МИКРОТОКОВОЙ ТЕРАПИИ В КОМПЛЕКСНОМ ЛЕЧЕНИИ ХРОНИЧЕСКОГО ГЕНЕРАЛИЗОВАННОГО ПАРОДОНТИТА У ПАЦИЕНТОВ С САХАРНЫМ ДИАБЕТОМ 2 ТИПА 103
Меджидов Меджид Нисрединович, Кафаров Ризван Тельманович, Тешабоев Мухаммадяхё Гуломкодирович, Рахматуллаев Азизбек Ахмадулло угли

ОТДАЛЁННЫЕ ОСЛОЖНЕНИЯ НЕКРОТИЧЕСКОГО ЭНТЕРОКОЛИТА НОВОРОЖДЁННЫХ ПРИ ПРИКРЫТОЙ ПЕРФОРАЦИИ УЧАСТКА ПОПЕРЕЧНОЙ ОБОДОЧНОЙ КИШКИ 122
Хамраев Абдурашид Журакулович, Акмалова Юлдуз Илхомовна, Каримов Итиёр Музаффарович

ИСКУССТВЕННЫЙ ИНТЕЛЛЕКТ В ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ХИРУРГИИ СОВРЕМЕННЫЕ ВОЗМОЖНОСТИ И УСЛОВИЯ КЛИНИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ 132
Шухратова Мафтуна Мухаммад-Али кизи
РЕЗУЛЬТАТЫ ХИРУРГИЧЕСКОГО ЛЕЧЕНИЯ ВРОЖДЕННОГО ВЫВИХА БЕДРА У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ВОЗРАСТА 139
Файзиматов Музаффар Азамович
СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К РЕКОНСТРУКТИВНЫМ ОПЕРАЦИЯМ ВЕРХНЕЙ И НИЖНЕЙ ЧЕЛЮСТИ 144
Шухратова Мафтуна Мухаммад-Али кизи
ZRR VA AUTIZMLI BOLALARDA KOGNITIV-FUNKSIONAL REABILITATSIYADA MONTESSORI METODIKASINING O‘RNI 152
Odilbekova Hurliqo, Kimsanboyeva Odina, Jahonboyeva Dilorom, Majidova Yoqutxon Nabievna
ОТ ВАЛИДИРОВАННОЙ ЦИФРОВОЙ ПЛАТФОРМЫ ДЛЯ ОРТОГНАТИЧЕСКОЙ ХИРУРГИИ К БИОМЕХАНИЧЕСКОМУ МОДЕЛИРОВАНИЮ В РЕАЛЬНОМ ВРЕМЕНИ ПЕРСПЕКТИВЫ ГИБРИДНОГО РАСШИРЕНИЯ PINN И FEA ДЛЯ ЗУБОЧЕЛЮСТНОЙ СИСТЕМЫ 158
Шухратова Мафтуна Мухаммад-Али кизи
ДОБРОКАЧЕСТВЕННЫЕ ЗАБОЛЕВАНИЯ МОЛОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ В АСПЕКТЕ ОНКОЛОГИЧЕСКОЙ НАСТОРОЖЕННОСТИ: СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ЭТИОЛОГИИ, ПАТОГЕНЕЗА И ДИАГНОСТИКИ 164
Набиева Шохсанам Кахрамон кизи
SUBATROFIK RINITDA BURUN SHILLIQ QAVATINING KLINIK-FUNKSIONAL VA MIKROBIOLOGIK HOLATINI KOMPLEKS BAHOLASH ASOSIDA MAHALLIY TERAPIYANI TAKOMILLASHTIRISH 169
Yashnarova Lobar Eldor qizi
BOLALARDA NUTQ RIVOJLANISHI BUZILISHLARINI KORREKSIYALASHDA FORBRAIN QURILMASINING O‘RNI: ADABIYOTLAR SHARHI 173
Kimsanboyeva Odina Kozimovna, Odilbekova Hurliqo Ilhomovna, Jahonboyeva Dilorom Vohidjonovna, Huseynova Nadira Turgunovna
SURUNKALI BUYRAK KASALLIGINING DIALIZ BOSQICHIDAGI BEMORLARDA NOS3 GENI T786C POLIMORFIZMINING YURAK-QON TOMIR ASORATLARI BILAN BOG‘LIQLIGI 178
Eshmetova Sabohat Ilxomovna, Jabbarov Ozimboy Otaxonovich, Tursunova Laylo Dilshatovna
BOLALARDA YUQORI NAFAS YO‘LLARI TORAYISHI BILAN BOG‘LIQ DISTAL OKKLYUZIYANI DAVOLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH 185
Tosheva Orzigul Karim qizi
НЕЙРОМЫШЕЧНАЯ ДИСФУНКЦИЯ И БОЛЕВОЙ СИНДРОМ ПРИ ДЕКОМПЕНСИРОВАННОЙ СТИРАЕМОСТИ ЗУБОВ: ОЦЕНКА И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЗУБНЫХ РЯДОВ 189
Хаитбоева Мохирабону Уткир кизи, Мухамедсаидова Ирода Абдувахоб кизи, Хусанбаева Феруза Акмаловна
BOSH MIYA QON AYLANISHINING O‘TKIR BUZILISHIDA BRONX - O‘PKA TIZIMI ASORATLARI RIVOJLANISHINING KLINIK–PATOGENETIK XUSUSIYATLARI 197
Ikromova Mufazzal Abdurashidovna
СОВРЕМЕННЫЕ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ О ФАРМАКОЛОГИЧЕСКИХ СВОЙСТВАХ И МЕХАНИЗМАХ ДЕЙСТВИЯ АДАПТОГЕННЫХ ЛЕКАРСТВЕННЫХ СРЕДСТВ 201
Ганиева Динара Шарофидиновна
CHAYNOV TISHLARI OKKLYUZION YUZASINING RAQAMLI 3D-MORFOMETRIK XUSUSIYATLARI VA ULARNING OKKLYUZION BALANSI HAMDA CHAYNASH FUNKSIYASI BILAN BOG‘LIQLIGI 209
Abdumutalipova Muborak Abdurashid qizi, Rizayeva Sevara Mirgulyamovna

DEVELOPMENT OF A SET OF INNOVATIVE PREVENTIVE MEASURES AIMED AT PREVENTING DISEASES OF HARD DENTAL TISSUES IN CHILDREN, TAKING INTO ACCOUNT THEIR AGE-RELATED CHARACTERISTICS BASED ON CLINICAL AND DIAGNOSTIC CRITERIA 215
Buriyeva N. A.

BOLALARDA GIPERTROFIK GINGIVITNI DAVOLASH SAMARADORLIGINI KLINIK VA PERIODONTAL INDEKSLAR ASOSIDA BAHOLASH 219
Eshimova Sayyora Tursunovna

RAS BO‘LGAN BOLALARDA KOGNITIV BUZILISHLARNI KORREKSIYALASHDA MIKROTOKLI REFLEKSOTERAPIYANING O‘RNI: ADABIYOTLAR SHARHI 226
Jahonboyeva D.V, Odilbekova H.I, Kimsanboyeva O.K

BARIATRIK JARROHLIK AMALIYOTI O‘TKAZGAN BEMORLARDA PSIXOLOGIK REGRESS SHAKLLANISHINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 232
Kuchkarov Humoyun Nurali o‘g‘li, Yadgarova Nargiza Fahriddinovna

COMORBIDITY PATTERNS AND THEIR ASSOCIATION WITH GALLSTONE DISEASE IN THE ELDERLY POPULATION: (A POPULATION-BASED STUDY IN THE FERGANA VALLEY, UZBEKISTAN) 239
Usmonov Xusniddin Qutbidinovich, Salakhidinov Sarvarjon Zaynabidinovich

ВЛИЯНИЕ ТРАВМ КОЛЕННОГО СУСТАВА НА ПРОДОЛЖИТЕЛЬНОСТЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КАРЬЕРЫ ФУТБОЛИСТОВ: АНАЛИЗ ФАКТОРОВ РИСКА, ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕАБИЛИТАЦИИ И МЕР ПРОФИЛАКТИКИ ПОВТОРНЫХ ПОВРЕЖДЕНИЙ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ) 250
Анваров Абдуманнон Абдурахмонович, Бурханова Гулноза Лутфиллоевна, Исакулов Элдор Кулдошович, Бобобекова Умида Кувондиковна, Ким Вероника Александровна, Анварова Малика Абдурахмоновна

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ИЗМЕНЕНИЯ В СИСТЕМЕПРОТИВОТУБЕРКУЛЕЗНОЙ СЛУЖБЫ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН ПОД ВЛИЯНИЕМ ФИНАНСИРУЕМЫХ ИЗ ВНЕШНИХ ИСТОЧНИКОВ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОГРАММ 257
Рустамов Уктам Мардонкулович

КОРРЕЛЯЦИОННЫЙ АНАЛИЗ КЛИНИКО-НЕВРОЛОГИЧЕСКИХ, НЕЙРОВИЗУАЛИЗАЦИОННЫХ, НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКИХ И ЛАБОРАТОРНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ У ПОДРОСТКОВ С ДЦП В ПОЗДНЕЙ РЕЗИДУАЛЬНОЙ СТАДИИ 262
Эргашева Мафтуна Озодовна

КЛИНИЧЕСКОЕ И ПРОГНОСТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ ДОЛИХОСИГМЫ ПРИ ХРОНИЧЕСКОМ ЗАПОРЕ У ДЕТЕЙ (ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ) 266
Тошпўлатов Бехзод Бахтиёржон угли, Мирзакаримов Бахромжон Халимжонович, Тошпулатова Нигора Комолиддин кизи

AYOLLARDA O‘Z JONIGA QASD QILISH HOLATLARINING SUD-TIBBIY AHAMIYATI 274
Eliyeva M.F.

КЛИНИКО-ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ КРИТЕРИИ ВЫБОРА КОНСТРУКЦИИ, МАТЕРИАЛА И ПРОТОКОЛА ФИКСАЦИИ ВКЛАДОК 280
Азимджанова Феруза Абдурашидовна

УРОВНИ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ИНФЕКЦИОННО-ВОСПАЛИТЕЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ ЧЕЛЮСТЕЙ И ОКРУЖАЮЩИХ МЯГКИХ ТКАНЕЙ 286
Азимов Мухаммаджон Исмоилович, Кулматов Тимур Мухидди угли, Азимов Азиз Мухаммаджанович

ПРОФИЛАКТИКА АЛЛЕРГИИ У ДЕТЕЙ ИЗ ГРУПП РИСКА 292
Деворова Марифат Бакиевна

АЛГОРИТМ УСТАНОВКИ ПОРИСТЫХ ИНДИВИДУАЛЬНО ИЗГОТОВЛЕННЫХ ТИТАНОВЫХ ИМПЛАНТАТОВ 296
Каримов Шохрух Илхом угли

К ВОПРОСУ ХИРУРГИЧЕСКОЙ И ОРТОПЕДИ-ЧЕСКОЙ РЕАБИЛИТАЦИЯ БОЛЬНЫХ С СОЧЕ-ТАННЫМИ ТРАВМАМИ ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ 300
Каршиев Ш. Г., Муратбаев А. Б, Базаров Б. Б, Гофуров А.Ш.

АНАЛИЗ НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ТЕСТИРОВАНИЯ С ПОСЛЕДУЮЩЕЙ КОРРЕЛЯЦИЕЙ РЕЗУЛЬТАТОВ КОГНИТИВНЫХ ВЫЗВАННЫХ ПОТЕНЦИАЛОВ ГОЛОВНОГО МОЗГА И КЛИНИЧЕСКИХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ У ПАЦИЕНТОВ С АРТЕРИАЛЬНОЙ ГИПОТЕНЗИЕЙ МОЛОДОГО ВОЗРАСТА 304
М. М. Мамурова, А. Т. Джурабекова

РОЛЬ ВИТАМИНА D В ПРОФИЛАКТИКЕ ПЕРИИМПЛАНТНЫХ ОСЛОЖНЕНИЙ У ПАЦИЕНТОВ С АБДОМИНАЛЬНЫМ ХИРУРГИЧЕСКИМ АНАМНЕЗОМ 309
Мирзаев Абдукодир Рустамович, Пулатов Ашраф Илхомович, Мирзаева Ольга Александровна

ЭХОГРАФИЧЕСКАЯ АНАТОМИЯ ЧЕЛЮСТНО-ЛИЦЕВОЙ ОБЛАСТИ У ЗДОРОВЫХ ДЕТЕЙ КАК НОРМАТИВНАЯ ОСНОВА УЛЬТРАЗВУКОВОЙ ДИАГНОСТИКИ ТРАВМ 314
Назарова Нигина Асрол кизи

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ КОМПЛЕКСНОГО ЛЕЧЕНИЯ БОЛЬНЫХ С ТРАВМАТИЧЕСКИМ ПОРАЖЕНИЕМ ЛИЦЕВОГО НЕРВА НА ФОНЕ ПЕРЕЛОМОВ КОСТЕЙ ЛИЦА И ЧЕЛЮСТЕЙ 320
Шомуродов Кахрамон Эркинович, Нормаматов Алишер Рузи угли

ОСОБЕННОСТИ ПОСТКОВИДНОГО СИНДРОМА У ПАЦИЕНТОВ С COVID-19-АССОЦИИРОВАННОЙ ПНЕВМОНИЕЙ ПРИ РАЗЛИЧНЫХ НАРУШЕНИЯХ УГЛЕВОДНОГО ОБМЕНА: РЕЗУЛЬТАТЫ 24-МЕСЯЧНОГО НАБЛЮДЕНИЯ 324
Тилляшайхова Ирода Мирзагалеб кизи

КЛИНИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И СТЕПЕНИ ТЯЖЕСТИ РАССТРОЙСТВ У ДЕТЕЙ С РАССТРОЙСТВАМИ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА 330
Тургунбаев Анвар Узакбаевич, Очилов Улугбека Усманович

МУЛЬТИДИСЦИПЛИНАРНЫЙ ПОДХОД К УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЮ РИНОПЛАСТИКИ У ПАЦИЕНТОВ С ВРОЖДЕННЫМИ РАСЩЕЛИНАМИ ГУБЫ 335
Бекмурадова Чарос Юсуфовна, Кодиров Элбек Мияссарович, Пулатов Ашраф Илхомович, Хасанов Шухрат Махмудович

GEMORRAGIK INSULTDAN VAFOT ETGAN BEMORLAR BUYRAK USTI BEZI PO‘STLOQ QAVATI ZONALARINING MORFOMETRIK TAHLILI 340
Ergashev Obidjon Odilovich, Mo‘ydinov Javlon Ibrohimovich

TAJRIBAVIY GIPERXOLESTERINEMIYADA BOSH MIYADAGI MORFOLOGIK O‘ZGARISHLARNI O‘RGANISH 346
Vohidov Bekzod Rafiq o‘g‘li

ИЗМЕНЕНИЯ ЦЕНТРАЛЬНОЙ ГЕМОДИНАМИКИ У ПАЦИЕНТОВ С СИСТЕМНОЙ СКЛЕРОДЕРМИЕЙ И ИНТЕРСТИЦИАЛЬНЫМ ПОРАЖЕНИЕМ ЛЁГКИХ 350
Бабамурадова Заррина Бахтияровна, Касимова Бахора Саидовна, Ашурова Мафтуна Ойбековна

КЛИНИЧЕСКОЕ И ПАТОГЕНЕТИЧЕСКОЕ ЗНАЧЕНИЕ НЕЙРОГУМОРАЛЬНЫХ НАРУШЕНИЙ У ПАЦИЕНТОВ С СЕРДЕЧНОЙ НЕДОСТАТОЧНОСТЬЮ И МЕТАБОЛИЧЕСКИ АССОЦИИРОВАННОЙ ЖИРОВОЙ БОЛЕЗНЬЮ ПЕЧЕНИ 361
Наргиза Бахтиёровна Хайдарова

МЕТОДИКА КЛИНИЧЕСКОГО И ЦИФРОВОГО ОБСЛЕДОВАНИЯ ПАЦИЕНТОВ С ДЕКОМПЕНСИРОВАННОЙ СТИРАЕМОСТЬЮ ЗУБОВ 367
Хаитбоева Мохирабону Уткир кизи, Хусанбаева Феруза Акмаловна

BACHADON BO‘YNI SARATONINI ERTA TASHXISLASHDA HPV TESTI VA SITOLOGIK TEKSHIRUVNING DIAGNOSTIK SAMARADORLIGI 374
Akbarova Maftuna Adhamjon qizi

YO‘LDOSHDA QON AYLANISHI PATOLOGIYASINING GEMATOLOGIK VA PATOMORFOLOGIK JIHATLARI VA ULARNING PERINATAL ASORATLARNI OLDINI OLISHDAGI AHAMIYATI 379
Ergasheva Dilyoraxon Islomjon qizi

ANDIJON VILOYATI MISOLIDA OIV INFEKSIYASI BILAN KASALLANGAN BEMORLARDA ANTIRETROVIRUS TERAPIYANING UZOQ MUDDATLI NATIJALARI 383
G‘afforov Husanboy Abdulmutallibovich, Fayzullayeva Dilfuza Baxodirovna

ENDOKRIN-METABOLIK PATOLOGIYALARDA KLINIK-BIOKIMYOVIY BIOMARKERLAR ASOSIDA INDIVIDUAL XAVFNI STRATIFIKATSIYA QILISH MODELINI ISHLAB CHIQISH 389
G‘afforova Aziza Kamol qizi

SULFOPARINNING O‘TKIR VA 90 KUNLIK PERORAL TOKSIKOLOGIK KO‘RSATKICHLARINI EKSPERIMENTAL BAHOLASH 393
Go‘zalxon Qutlikova Maxammadjonovna, Minavarov Rasuljon Anvarovich, Muxtorov Boburbek Otabek o‘g‘li, Mamajanov Taxirjon Gapirjonovich, Vahobov Hikmatillo Bahodirjon o‘g‘li

CHANGES IN ANXIETY, EATING BEHAVIOR, AND BODY IMAGE AFTER BARIATRIC SURGERY 403
Kuchkarov Humoyun Nuralievich, Yadgarova Nargiza Fahritdinovna

FERTIL YOSHDAGI AYOLLAR POPULYATSIYASIDA SUT BEZI SARATONI VA SARATON OLDI KASALLIKLARINI ERTA TASHXISLASH, OLDINI OLISH VA DAVOLASHDA ZAMONAVIY KOMPLEKS TEKSHIRUVLAR 409
Rasulova Dilfuzaxon Komiljon qizi

YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARIDA ANTIKOAGULYANT PREPARATLARNING SAMARADORLIGI VA GEMORRAGIK ASORATLAR XAVFI 415
Raximova Dilorom Orifjonovna, Rustamov Ibrahim Xudoyberdiyevich, Nurmatov Shavkat Ubaydullayevich

ТРЕНИРУЕМОСТЬ РЕГУЛЯТОРНОГО КОМПОНЕНТА ЭМПАТИИ: МЕТААНАЛИТИЧЕСКИЕ ДАННЫЕ И ГИПОТЕЗЫ НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОВЕРКИ 419
Ягудин Дмитрий Рустамович, Айдарова Диана Сматуллаевна, Фозилбеков Рузикул Анаркулович

ОПОРНЫЕ ТОЧКИ РЕАБИЛИТАЦИИ МЕХАНИЗМОВ ЭМПАТИИ В КЛИНИЧЕСКОЙ ПСИХОЛОГИИ: НЕЙРОПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ОБОСНОВАНИЕ И ПОЗИТИВНЫЕ ЭФФЕКТЫ 427
Ягудин Дмитрий Рустамович, Айдарова Диана Сматуллаевна

YOSHLAR ORASIDA ARTERIAL GIPERTENZIYA: XAVF OMILLARI, ERTA ANIQLASH VA PROFILAKTIKA 438
Rahimov Javohir Dilshodjon o‘g‘li, Raufova Jasmin Rasuljon qizi, Muzaffarov Jahongir Shavkat o‘g‘li

BOSH MIYA TUG‘RUQ TRAVMALARIDA CHAQALOQLAR BUYRAK USTI BEZIDA HSP70, CASPASE-3 VA MC2R MARKERLARI EKSPRESSIYASINING QIYOSIY IMMUNOGISTOKIMYOVIY TAHLILI 443
Akbarova Odinahon Rasulovna

ALTSGEYMER KASALLIGINI ERTA VA PREKLINIK DIAGNOSTIKA QILISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI: SUYUQLIK BIOMARKERLARI, NEYROIMAGING VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR 450
Amirova Maftuna Timur qizi, Butunboyeva Mahliyo Qodir qizi, Shevketova Diana Ismailovna, Musurmonova Bahora Kamolovna, Sharipova Dilobar Muhiddin qizi

HUDUDIY IJTIMOIY-GIGIYENIK BAHOLASH ASOSIDA BIRLAMCHI TIBBIY PROFILAKTIKA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH 456
Ashurova Manzura Djaloldinovna

BOLALARDA COVID-19 DAN KEYIN RIVOJLANGAN YUVENIL IDIOPATIK ARTRITNING KLINIK-LABORATOR, IMMUNOLOGIK VA ULTRATOVUSH XUSUSIYATLARI 465
Axmedova Dilorom Ilxamovna, Mamatqulova Rohatoy Iskandarovna

YOD TANQISLIGI BILAN BOG‘LIQ KARDIOVASKULAR XAVF OMILLARINI ERTA ANIQLASH 474
Jo‘rayev Muhammadkarim Mirzamumin o‘g‘li, Mahmudov Nurillo Ismoilovich

INDIVIDUAL VA SUMMA FLAVONOIDLARNING QONNING AYRIM BIOKIMYOVIY KO‘RSATKICHLARIGA TA’SIRI 481
Juraeva Dilshoda Imomnazarovna, Rahmonova Shaxnoza Erknovna, Shagulyamova Kamola Lutfulloyevna

OLIGOMENORRHEA AND AMENORRHEA IN POLYCYSTIC OVARY SYNDROME: A RETROSPECTIVE ANALYSIS OF CLINICAL-METABOLIC PHENOTYPES 485
Najmutdinova Dilorom Kamaritdinovna, Mahmadullayeva Shaxnoza Sodiqjon qizi

PEDIATRIK VA GERIATRIYA AMALIYOTIDA INDIVIDUAL DORI SHAKLLARINI YARATISH VA ZAMONAVIY FARMATSEVTIK TEXNOLOGIYALAR 494
Usmonova Malikakhon Komiljon qizi

COMPREHENSIVE ASSESSMENT OF CLINICAL, LABORATORY, AND INSTRUMENTAL CHARACTERISTICS OF CHRONIC OBSTRUCTIVE PULMONARY DISEASE 499
Vazira Akhatova Pardakulovna

ОЦЕНКА ЗНАЧИМОСТИ АЛЛЕЛЬНОГО ПОЛИМОРФИЗМА ГЕНА IL6 (RS1800795) ПРИ ИММУННОМ МИКРОТРОМБОВАСКУЛИТЕ 505
Маткаримова Дилфуза Сабуровна, Юнусова Сабина Шухрат кизи, Атарбаева Амина Акмалевна, Ким Анна Борисовна, Юлдашева Нозима Бахромовна

СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ 3D ПЕЧАТНЫХ МАТЕРИАЛОВ ДЛЯ ВРЕМЕННЫХ РЕСТАВРАЦИЙ И ИХ ВЛИЯНИЕ НА СОСТОЯНИЕ ПОЛОСТИ РТА 512
Мусабекова Азиза Азамат кизи, Ризаева Севара Миргуламовна

НЕСПЕЦИФИЧЕСКАЯ ИНТЕРСТИЦИАЛЬНАЯ ПНЕВМОНИЯ: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ПРОФИЛАКТИКЕ И РЕАБИЛИТАЦИИ 519
Парвина Одиловна Закирьяева

BOSH MIYA TUG‘RUQ TRAVMALARIDAN NOBUD BO‘LGAN CHAQALOQLARDA BUYRAK USTI BEZI MORFOMETRIK KO‘RSATKICHLARINING POSTNATAL YASHASH DAVOMIYLIGIGA BOG‘LIQ QIYOSIY TAHLILI 524
Akbarova Odinahon Rasulovna, Muxsinova Maxzuna Xolmuradovna

ГИПЕРТРОФИЧЕСКАЯ КАРДИОМИОПАТИЯ: КЛИНИКО-ДИАГНОСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ И СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К СТРАТИФИКАЦИИ РИСКА 530
Суюнов Фахриддин Зикириддинович

YUQUMLI KASALLIKLAR TARQALISHIDA SUV TA’MINOTI MANBALARI SUVI SIFATINING SANITARIYA-GIGIYENIK AHAMIYATI 536
Azizova Feruza Lyutpillayevna, Abduvaliyeva Feruza Tulqindjanovna

PASTKI JAG‘ ATROFIYASINING ETIOLOGIYASI, PATOGENEZI VA DAVOLASH 544
Eshmamatov Islombek Axmatovich

КОМПЛЕКСНОЕ КЛИНИКО-ЛАБОРАТОРНОЕ И МИКРОБИОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ОСТРОГО ГНОЙНОГО ОСТИТА ЧЕЛЮСТЕЙ У ДЕТЕЙ: ДИЗАЙН, МЕТОДЫ И ПРЕДВАРИТЕЛЬНЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ 548
Хасанова Мовлуда Ахрамовна, Эшмаматов Исломбек Ахматович

BUYRAK HUJAYRALI SARATONINI ERTA ANIQLASHDA ULTRATOVUSH TEKSHIRUVINING DIAGNOSTIK IMKONIYATLARI 556
Saydamatov Hayitboy Ulug‘bek o‘g‘li

O‘ZBEKISTONDA TIBBIY MIKROBIOLOGIYA FANINING RIVOJLANISHIGA HISSA QO‘SHGAN OLIMLAR VA ILMIY-PEDAGOGIK MAKTABLAR 560
Xujaeva Shaxnoz Absamatovna

MARKAZIY OSIYODA ANEMIYA: KASALLIKMI YOKI IRSIY OMIL NATIJASI? 566
Hasanboyev Hojiakbar Ilhom o‘g‘li, Xajimatov Ravshanbek Sabirjanovich

EVALUATING THE THERAPEUTIC EFFICACY OF NON-TRADITIONAL TREATMENT METHODS IN REHABILITATION OF CERVICAL OSTEOCHONDROSIS AND MYOFASCIAL PAIN SYNDROME 577
Husanova Aziza Bobonazarovna, Urazbayeva Guljamal Khamzayevna, Aslamkulov Alisher Maksudovich, Abdullayeva Yulduz Jamshid kizi, Egamova Malika Tursunovna

AYOLLARDA YURAK-QON TOMIR KASALLIKLARI: KLINIK XUSUSIYATLARI VA DIAGNOSTIK MUAMMOLAR 585
Rahimov Javohir Dilshodjon o‘g‘li, Raufova Jasmin Rasuljon qizi, Muzaff arov Jahongir Shavkat o‘g‘li

КОМПЛЕКСНАЯ МЕДИЦИНСКАЯ РЕАБИЛИТАЦИЯ ПАЦИЕНТОВ С ПОСТИНСУЛЬТНЫМИ ДВИГАТЕЛЬНЫМИ НАРУШЕНИЯМИ: СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ МЕДИКАМЕНТОЗНЫХ И НЕМЕДИКАМЕНТОЗНЫХ ПОДХОДОВ 590
Сайдалиева Севара Шавкатовна, Абдурахмонов Илхомжон Амриллоевич, Ким Ольга Анатольевна, Анварова Малика Абдурахмоновна

ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ИСХОДОВ ОПЕРАТИВНЫХ ВМЕШАТЕЛЬСТВ НА ТВЁРДОМ НЁБЕ У ДЕТЕЙ С ДВУСТОРОННЕЙ РАСЩЕЛИНОЙ ВЕРХНЕЙ ГУБЫ И НЁБА 598
Барно Журахоновна Пулатова, Ерназар Салиевич Бимбетов

O‘TKIR IKKILAMCHI PERITONITDA REGIONAR LIMFA TUGUNLARINING IMMUNOGISTOKIMYOVIY XUSUSIYATLARI 604
Xaydarov Azizjon Qosimovich, Eshbayev Erkin Abduxalimovich

LAPAROSKOPIK XOLEDOXOLITOTOMIYANI YAKUNLASH VA O‘T YO‘LI TOZALANISHINI INTRAOPERATSION NAZORAT QILISH: BIRLAMCHI CHOK, TASHQI DRENAJ VA URETEROSKOP BILAN XOLEDOXOSKOPIYA 611
To‘rayev Ulug‘bek Rustamovich, O‘rokov Shuxrat To‘xtayevich

ИЗУЧЕНИЕ ДИНАМИКИ БИОХИМИЧЕСКИХ И ГОРМОНАЛЬНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ КРОВИ У СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ОСТРОГО ПРЕДЭКЗАМЕНАЦИОННОГО СТРЕССА 615
Махкамова Лайло Нозимжон кизи, Рустамова Шохиста Омонжоновна

O‘PKA SARATONINING KLINIK-MORFOLOGIK XUSUSIYATLARI HAMDA CD34, p53 VA PD-L1 IMMUNOGISTOKIMYOVIY KO‘RSATKICHLARINING TAVSIFIY TAHLILI 620
Rahmatov Behzodjon Boypo‘latovich, G‘afur-Axunov Mirza-Ali Aliyorovich

ОСТЕОМИЕЛИТ ВЕРХНЕЙ ЧЕЛЮСТИ ПРИ МУКОРМИКОЗЕ: ПОДХОДЫ К ДИАГНОСТИКЕ И КОМПЛЕКСНОМУ ЛЕЧЕНИЮ 627
Махкамов Зохидхужа Хасанхон угли, Рузиматов Акмалбек Санжарбек угли, Аллаяров Абдулло Улугбек угли

QISMAN VA TO‘LIQ ADENTIYADA ORTOPEDIK KONSTRUKSIYANI TANLASH: KLINIK-DIAGNOSTIK MEZONLAR VA RAQAMLI REJALASHTIRISH 633
Normurodova Ruxsora Zokir qizi

RETSIDIVLANGAN QORIN OLD DEVORI CHURRALARIDA MUSHAK TO‘QIMASI ATROFIYASI VA DISTROFIYASINING YOSHGA BOG‘LIQ PATOMORFOLOGIK XUSUSIYATLARI 637
Asatullaev G‘ulomjon Shukurullaevich, Muydinov Javlon Ibroximovich

SUN’IY INTELLEKT VA NEVROLOGIYA: NEYRODEGENERATIV KASALLIKLARNI ERTA TASHXISLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI (ADABIYOTLAR SHARHI) 643
Doniyorova Mahliyo Abror qizi, Toshboeva Sevinch Abror qizi, Tashxo‘djayeva Xadija Baxtiyor qizi, Olmosov Ravshan

КРАНИОМЕТРИЧЕСКИЕ ПОКАЗАТЕЛИ ЛИЦЕВОГО СКЕЛЕТА У БОЛЬНЫХ С ОДНОСТОРОННЕЙ СКВОЗНОЙ РАСЩЕЛИНОЙ ГУБЫ И НЁБА ПОСЛЕ ХЕЙЛО- И УРАНОПЛАСТИКИ В РАННЕМ И ПОЗДНЕМ СМЕННОМ ПРИКУСЕ 649
Муртазаев Саидиало Муртазаевич, Юлдашев Темурхон Акрамович, Муртазаев Саидазим Саидазамович

QUROLLI KUCHLAR PENSIONERLARIDA KASALLANISH TARKIBI VA SOG‘LIQ UCHUN XAVF OMILLARINI BAHOLASH ASOSIDA PROFILAKTIK CHORA-TADBIRLARNI TAKOMILLASHTIRISH 654
Jo‘rayev Jo‘rabek G‘ofurjonovich

QUROLLI KUCHLAR PENSIONERLARIDA KASALLANISH TARKIBI VA SOG‘LIQ UCHUN XAVF OMILLARINI BAHOLASH ASOSIDA PROFILAKTIK CHORA-TADBIRLARNI TAKOMILLASHTIRISH

Jo‘rayev Jo‘rabek G‘ofurjonovich
Harbiy xavfsizlik va mudofaa universiteti mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0005-0347-6754
E-mail: futurewire02@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada Qurolli Kuchlar pensionerlarida kasallanish tarkibi va sog‘liq uchun xavf omillarini baholash hamda profilaktik chora-tadbirlarni takomillashtirish masalalari o‘rganilgan. JSSTning O‘zbekiston bo‘yicha STEPS ma’lumotlari va xorijiy harbiy pensionerlar tadqiqotlari asosida yurak-qon tomir kasalliklari, arterial gipertenziya, metabolik buzilishlar va jismoniy faollikning ahamiyati yoritilgan. Ochiq manbalar tahlili asosida kasalliklarni erta aniqlash, individual profilaktika, muntazam tibbiy monitoring va reabilitatsiya xizmatlarini takomillashtirish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Qurolli Kuchlar pensionerlarining kasallanish xususiyatlarini aniq baholash uchun maxsus tibbiy-statistik ma’lumotlarni o‘rganish zarurligi asoslangan.

Kalit so‘zlar: Qurolli Kuchlar pensionerlari, kasallanish, xavf omillari, arterial gipertenziya, yurak-qon tomir kasalliklari, metabolik buzilishlar, jismoniy faollik, profilaktika, erta tashxis, tibbiy monitoring, reabilitatsiya, sanatoriy-kurort davolash.

Abstract: This article examines the disease profile and health risk factors among pensioners of the Armed Forces, as well as approaches to improving preventive measures. Drawing on the World Health Organization’s STEPS data for Uzbekistan and international studies of military retirees, the article highlights the importance of cardiovascular diseases, arterial hypertension, metabolic disorders, and physical activity. Based on an analysis of open sources, recommendations are developed to improve early disease detection, individualized prevention, regular medical monitoring, and rehabilitation services. The need to examine specific medical and statistical data to obtain an objective assessment of disease patterns among pensioners of the Armed Forces is substantiated.

Key words: pensioners of the Armed Forces, morbidity, risk factors, arterial hypertension, cardiovascular diseases, metabolic disorders, physical activity, prevention, early diagnosis, medical monitoring, rehabilitation, sanatorium and resort treatment.

Аннотация: В статье рассматриваются вопросы оценки структуры заболеваемости и факторов риска для здоровья пенсионеров Вооружённых Сил, а также совершенствования профилактических мероприятий. На основе данных исследования STEPS Всемирной организации здравоохранения по Узбекистану и зарубежных исследований, посвящённых военным пенсионерам, освещается значение сердечно-сосудистых заболеваний, артериальной гипертензии, метаболических нарушений и физической активности. На основе анализа открытых источников разработаны рекомендации по раннему выявлению заболеваний, индивидуальной профилактике, регулярному медицинскому мониторингу и совершенствованию реабилитационных услуг. Обоснована необходимость изучения специализированных медико-статистических данных для объективной оценки особенностей заболеваемости пенсионеров Вооружённых Сил.

Ключевые слова: пенсионеры Вооружённых Сил, заболеваемость, факторы риска, артериальная гипертензия, сердечно-сосудистые заболевания, метаболические нарушения, физическая активность, профилактика, ранняя диагностика, медицинский мониторинг, реабилитация, санаторно-курортное лечение.

KIRISH

Aholi salomatligini mustahkamlash, surunkali kasalliklarning oldini olish va umr davomida yuqori darajadagi funksional faollikni saqlash zamonaviy sog‘liqni saqlash tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, pensiya yoshidagi shaxslarning salomatligini muhofaza qilish masalasi alohida e’tiborni talab etadi. Chunki yosh o‘tishi bilan yurak-qon tomir tizimi faoliyatidagi o‘zgarishlar, moddalar almashinuvining buzilishi, tayanch-harakat tizimi kasalliklari hamda boshqa surunkali holatlarning yuzaga kelish xavfi ortishi mumkin. Shu sababli pensionerlar salomatligini saqlash faqat kasalliklarni davolash bilan cheklanmasdan, ularni erta aniqlash, xavf omillarini kamaytirish, jismoniy faollikni qo‘llab-quvvatlash va insonning kundalik hayotdagi mustaqilligini saqlashga qaratilgan kompleks yondashuvni talab etadi.

Mazkur masalaning dolzarbligi O‘zbekiston aholisining sog‘lig‘iga oid rasmiy ma’lumotlarda ham namoyon bo‘ladi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) tomonidan O‘zbekistonda 2019-yilda o‘tkazilgan yuqumli bo‘lmagan kasalliklar xavf omillarini o‘rganish bo‘yicha STEPS tadqiqoti 18-69 yoshdagi aholini qamrab olgan. Ushbu tadqiqot ma’lumotlari asosida tayyorlangan JSSTning arterial gipertenziya bo‘yicha mamlakat ma’lumotnomasida mazkur yosh guruhidagi aholining 38 foizida arterial gipertenziya mavjudligi, bu qariyb 8 million kishiga tengligi qayd etilgan. Shuningdek, arterial gipertenziyasi mavjud deb baholangan aholining taxminan 5,7 million nafari qon bosimini yetarli darajada nazorat qila olmagan. Ushbu ko‘rsatkichlar O‘zbekiston umumiy aholisiga tegishli bo‘lib, Qurolli Kuchlar pensionerlaridagi kasallanish darajasini bevosita ifodalamaydi. Biroq ular arterial gipertenziya va yurak-qon tomir xavflarini erta aniqlash, davolashni nazorat qilish hamda profilaktik tadbirlarni tizimli tashkil etish muhimligini ko‘rsatadi [1; 2].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Harbiy xizmat faoliyati bilan bog‘liq salomatlik masalalari ham alohida ilmiy yondashuvni talab qiladi. Xitoyning xizmatdagi va iste’fodagi harbiy ofitserlari bo‘yicha 2000–2016-yillarda chop etilgan 75 ta tadqiqot va jami 90 758 nafar ishtirokchi ma’lumotlarini birlashtirgan meta-tahlilda arterial gipertenziya, yurak kasalliklari, qandli diabet, giperlipidemiya va serebrovaskulyar kasalliklar kabi surunkali holatlar o‘rganilgan. Tadqiqot mualliflari, xususan, iste’fodagi ofitserlarda arterial gipertenziya va yurak kasalliklari ko‘rsatkichlari xizmatdagi ofitserlarga nisbatan yuqoriroq ekanini qayd etgan [3]. Mazkur natijalarni O‘zbekiston sharoitiga yoki Qurolli Kuchlar pensionerlariga to‘g‘ridan-to‘g‘ri tatbiq etish mumkin bo‘lmasa-da, ular harbiy xizmatdan keyingi davrda sog‘liq holatini muntazam baholash va surunkali kasalliklarning oldini olishga qaratilgan maxsus dasturlarni ishlab chiqish zarurligini asoslaydi. Pensionerlarning salomatligini saqlashda o‘zgartirish mumkin bo‘lgan xavf omillarini aniqlash muhim ahamiyatga ega. Jumladan, jismoniy faollikning yetishmasligi, ortiqcha tana vazni, noto‘g‘ri ovqatlanish va arterial qon bosimining nazoratsiz qolishi yurak-qon tomir hamda metabolik kasalliklar xavfiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. JSSTning jismoniy faollik bo‘yicha tavsiyalarida muntazam harakatlanish yurak-qon tomir kasalliklari va 2-tip qandli diabet xavfini kamaytirish, ruhiy farovonlikni yaxshilash va keksa yoshdagi insonlarning funksional imkoniyatlarini saqlashga yordam berishi ta’kidlanadi [4]. Shuning uchun profilaktik tadbirlarni tashkil etishda pensionerlarning yoshi, mavjud kasalliklari, jismoniy imkoniyatlari va tibbiy ko‘rsatmalarini hisobga olish muhimdir.

Qurolli Kuchlar pensionerlarining salomatligini muhofaza qilish masalasi ham shu jihatdan ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Ushbu toifadagi shaxslarning kasallanish tarkibini, sog‘liq uchun asosiy xavf omillarini, jismoniy faollik darajasini va profilaktik tibbiy xizmatlardan foydalanish holatini tizimli baholash sog‘lomlashtirish tadbirlarini mavjud ehtiyojlarga moslashtirish imkonini beradi. Bunda kasalliklarni erta aniqlash, surunkali holatlarni muntazam nazorat qilish, sog‘lom turmush tarzini shakllantirish va zarur hollarda individual reabilitatsiya dasturlarini qo‘llashga ustuvor ahamiyat berish lozim. Shu bilan birga, Qurolli Kuchlar pensionerlarining kasallanish xususiyatlari haqida asoslangan xulosalar chiqarish uchun aynan ushbu guruhga tegishli tibbiy-statistik ma’lumotlarni o‘rganish zarur. Shunday qilib, mazkur tadqiqotning dolzarbligi Qurolli Kuchlar pensionerlarida kasallanish tarkibi va sog‘liq uchun xavf omillarini ilmiy asosda baholash, profilaktik chora-tadbirlarni takomillashtirishga doir ehtiyojlarni aniqlash hamda mavjud tibbiy-sog‘lomlashtirish imkoniyatlaridan samarali foydalanish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zarurati bilan belgilanadi. Tadqiqotning maqsadi — Qurolli Kuchlar pensionerlarida kasallanish tarkibi va sog‘liq uchun asosiy xavf omillarini mavjud tibbiy-statistik ma’lumotlar asosida baholash hamda aniqlangan muammolardan kelib chiqib, profilaktik chora-tadbirlarni takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot Qurolli Kuchlar pensionerlarining kasallanish tarkibi va sog‘liq uchun asosiy xavf omillarini aniqlashga qaratilgan retrospektiv kuzatuv-tahliliy tadqiqot sifatida loyihalashtirildi. Tadqiqot metodologiyasining namunaviy modeli sifatida 2021–2025-yillar davomida shakllangan tibbiy kuzatuv hujjatlari, profilaktik ko‘rik

natijalari va laboratoriya tekshiruvlari ma'lumotlaridan foydalanish ko'zda tutildi. Tanlanma hajmini ifodalash uchun shartli ravishda 347 ta tibbiy yozuv dastlabki saralashdan o'tkazilishi va belgilangan mezonlarga javob bergan 320 nafar pensionerning ma'lumotlari yakuniy tahlilga kiritilishi nazarda tutildi. Takroriy yozuvlar, tashxislar to'g'risidagi asosiy ma'lumotlarning yetishmasligi yoki tadqiqot mezonlariga mos kelmaslik holatlari chiqarib tashlash sabablari sifatida belgilandi. Mazkur sonlar tadqiqot usulini ko'rsatish uchun keltirilgan shartli qiymatlar bo'lib, haqiqiy tanlanma hajmi tegishli tibbiy ma'lumotlar bazasi asosida aniqlanishi lozim.

Tahlilga kiritish mezonlari sifatida shaxsning Qurolli Kuchlar pensioneri ekanligi tegishli hujjatlar bilan tasdiqlangan bo'lishi, 2021-2025-yillar oralig'ida kamida bitta tibbiy ko'rik yoki tibbiy kuzatuv yozuvi mavjudligi hamda kasalliklar tarkibini aniqlash uchun yetarli ma'lumotlarning mavjudligi belgilandi. Takroriy yozuvlar, shaxsni identifikatsiya qilish imkoniyati bo'lgan dublikat ma'lumotlar va asosiy klinik ko'rsatkichlari aniqlanmagan yozuvlar mustaqil kuzatuv sifatida hisobga olinmasligi ko'zda tutildi. Bir pensionerga tegishli takroriy murojaatlar alohida shaxs sifatida sanalmadi. Tadqiqotda asosiy natija ko'rsatkichi sifatida pensionerlarda qayd etilgan kasalliklar tarkibi va surunkali kasalliklarning uchrash chastotasini baholash belgilandi. Bunda kasalliklar quyidagi asosiy guruhlar bo'yicha tasniflanishi nazarda tutildi: yurak-qon tomir kasalliklari, jumladan, arterial gipertenziya va yurak ishemik kasalligi; endokrin va metabolik kasalliklar, jumladan, qandli diabet, semizlik va dislipidemiya; tayanch-harakat tizimi kasalliklari, jumladan, osteoartroz va umurtqa pog'onasi kasalliklari (dorsopatiyalar); nafas olish tizimining surunkali kasalliklari; boshqa surunkali kasalliklar va birgalikda uchraydigan patologik holatlar. Ikki yoki undan ortiq surunkali kasallikning bir shaxsda birgalikda qayd etilishi multimorbidlik sifatida baholanishi ko'zda tutildi. Sog'liq uchun xavf omillarini tahlil qilishda yosh, jins, tana massasi indeksi, arterial qon bosimi, qondagi glyukoza va xolesterin ko'rsatkichlari, jismoniy faollik darajasi, tamaki iste'moli va profilaktik tibbiy ko'riklardan o'tish holati kabi o'zgaruvchilar tanlandi. Ushbu ko'rsatkichlar faqat tegishli hujjatlarda mavjud bo'lgan va ishonchli qayd etilgan hollarda tahlilga kiritilishi lozim. Tana massasi indeksi tana vaznining kilogrammdagi qiymatini bo'y uzunligining metrdagi qiymati kvadratiga bo'lish orqali hisoblanadi:

$$TMI = tana\ vazni\ (kg) / bo'y^2\ (m^2).$$

Tana massasi indeksi, arterial qon bosimi va laboratoriya ko'rsatkichlarini baholashda o'lchov sanasi, qo'llanilgan mezonlar hamda tegishli klinik tavsiyalar hisobga olinishi belgilandi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda tavsifiy statistika va guruhlararo taqqoslash usullaridan foydalanish ko'zda tutildi. Sifat ko'rsatkichlari mutlaq sonlar va foizlarda, miqdoriy ko'rsatkichlar esa taqsimot xususiyatiga qarab o'rtacha qiymat va standart og'ish yoki mediana va kvartillararo oraliq (IQR) orqali ifodalanadi. Kasalliklar va xavf omillarining uchrash chastotasi quyidagi formula asosida hisoblanadi: Ko'rsatkich (%) = (tegishli holat qayd etilgan pensionerlar soni / ushbu ko'rsatkich bo'yicha ma'lumot mavjud pensionerlar soni) × 100. Foiz ko'rsatkichlari zarur hollarda 95 foizlik ishonch oralig'i bilan beriladi. Yosh guruhlari va boshqa toifalar o'rtasidagi farqlarni baholashda sifat ko'rsatkichlari uchun χ^2 yoki Fisherning aniq testi, miqdoriy ko'rsatkichlar uchun esa ma'lumotlarning taqsimotiga mos parametrik yoki noparametrik testlar qo'llanadi. Tanlanma hajmi va ma'lumotlar sifati imkon bergan hollarda kasalliklar bilan bog'liq omillarni birgalikda baholash uchun ko'p omilli logistik regressiya tahlili o'tkazilishi mumkin. Natijalar imkon qadar odds nisbati (OR), 95 foizlik ishonch oralig'i va p-qiymati orqali taqdim etiladi. Statistik ahamiyatlilik darajasi $p < 0,05$ sifatida belgilanishi mumkin. Yetishmayotgan ma'lumotlar sun'iy ravishda to'ldirilmaydi; har bir tahlilda tegishli ko'rsatkich bo'yicha mavjud kuzatuvlar soni ko'rsatiladi. Statistik ishlov berish uchun amalda foydalanilgan dastur va uning versiyasi maqolaning yakuniy nusxasida qayd etiladi. Tadqiqotda tibbiy ma'lumotlardan foydalanish tegishli tashkiliy va etik ruxsatlar olinganidan keyin amalga oshirilishi lozim. Shaxsni aniqlash imkonini beruvchi ma'lumotlar tahlil bazasidan chiqariladi, natijalar esa faqat umumlashtirilgan shaklda taqdim etiladi. Maqolaning yakuniy nusxasida tegishli etik komissiya qarori yoki ruxsat hujjatining haqiqiy rekvizitlari, zarur bo'lsa, rozilik olish tartibi ko'rsatiladi. Tadqiqot metodologiyasi kuzatuv-tahliliy ishlarni bayon etish bo'yicha STROBE tavsiyalariga [5] muvofiq shakllantirilishi ko'zda tutiladi. Bu yondashuv tadqiqot dizayni, ishtirokchilarni tanlash, o'zgaruvchilar, statistik tahlil va ma'lumotlarning cheklovlarini ochiq bayon qilishni ta'minlaydi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqotning namunaviy modeli doirasida 320 nafar pensionerning tibbiy ma'lumotlari tahlil qilindi. Kasallanish tarkibini baholashda arterial gipertenziya, tayanch-harakat tizimi kasalliklari, dislipidemiya, yurak ishemik kasalligi, qandli diabet hamda boshqa surunkali kasalliklar asosiy yo'nalishlar sifatida ajratildi. Namunaviy hisob-kitoblarga ko'ra, eng ko'p qayd etilgan kasallik arterial gipertenziya bo'lib, u 144 nafar (45,0%) pensionerda aniqlangan. Tayanch-harakat tizimi kasalliklari 112 nafar (35,0%), dislipidemiya esa 96 nafar (30,0%) pensionerda qayd etilgan. Yurak ishemik kasalligi 64 nafar (20,0%), qandli diabet 48 nafar (15,0%), ovqat hazm qilish tizimining surunkali kasalliklari 40 nafar (12,5%) va nafas olish tizimining surunkali kasalliklari 32 nafar (10,0%) pensionerda mavjud deb olindi.

1-jadval. Pensionerlar orasida asosiy kasalliklarning uchrashi (namunaviy ma’lumotlar)

Kasallik yoki kasalliklar guruhi	Pensionerlar soni, n	Tanlanmadagi ulushi, %
Arterial gipertenziya	144	45,0
Tayanch-harakat tizimi kasalliklari	112	35,0
Dislipidemiya	96	30,0
Yurak ishemik kasalligi	64	20,0
Qandli diabet	48	15,0
Ovqat hazm qilish tizimining surunkali kasalliklari	40	12,5
Nafas olish tizimining surunkali kasalliklari	32	10,0
Ikki yoki undan ortiq surunkali kasallik mavjudligi	176	55,0

Natijalarning bunday taqsimoti profilaktik tadbirlarni tashkil etishda yurak-qon tomir tizimi holati, metabolik xavf omillari va tayanch-harakat tizimi faoliyatiga alohida e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadigan namunaviy ssenariyni ifodalaydi. Shuningdek, shartli tanlanmaning 55 foizida ikki yoki undan ortiq surunkali kasallikning mavjudligi individual profilaktika yondashuvining ahamiyatini namoyish etadi. Yosh guruhlari bo‘yicha taqsimotni ko‘rib chiqish maqsadida tanlanma 45–54 yosh, 55–64 yosh va 65 yosh hamda undan katta guruhlarga ajratildi. Namunaviy hisob-kitobda arterial gipertenziya uchrash ulushi yosh guruhlari bo‘yicha mos ravishda 30,0%, 45,1% va 57,3% ni tashkil etdi. Ushbu raqamlar haqiqiy kuzatuv natijasi emas, balki yosh guruhlari bo‘yicha taqqoslash usulini ko‘rsatish uchun keltirilgan. Kasalliklarni baholash bilan bir qatorda, ularning yuzaga kelishi yoki kechishiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan xavf omillarini tahlil qilish muhimdir. Shu maqsadda arterial qon bosimi, tana massasi indeksi, jismoniy faollik, qondagi glyukoza va xolesterin ko‘rsatkichlari, tamaki iste’moli hamda profilaktik tibbiy ko‘riklardan o‘tish holati baholash mezonlari sifatida olindi.

2-jadval. Sog‘liq uchun asosiy xavf omillarining namunaviy taqsimoti

Xavf omili yoki ko‘rsatkich	Baholanganlar soni	Aniqlangan holatlar, n	Ulushi, %
Ko‘rik vaqtida arterial qon bosimining yuqori bo‘lishi	302	118	39,1
Ortiqcha tana vazni (TMI 25,0–29,9 kg/m²)	310	126	40,6
Semizlik (TMI ≥30 kg/m²)	310	86	27,7
Yetarli bo‘lmagan jismoniy faollik	302	129	42,7
Umumiy xolesterinning laboratoriya me’yoridan yuqori bo‘lishi	270	91	33,7
Qondagi glyukozaning laboratoriya me’yoridan yuqori bo‘lishi	278	53	19,1
Joriy tamaki iste’moli	298	44	14,8
Oxirgi 12 oyda profilaktik ko‘rikdan o‘tmaganlik	320	66	20,6

Namunaviy jadvalda yetarli bo‘lmagan jismoniy faollik 42,7%, ortiqcha tana vazni 40,6%, ko‘rik vaqtida yuqori arterial qon bosimi 39,1% va xolesterinning laboratoriya me’yoridan yuqori bo‘lishi 33,7% ko‘rsatkichlar bilan ifodalangan. Bu ko‘rsatkichlar profilaktik tadbirlarni rejalashtirishda turmush tarzi omillari, yurak-qon tomir xavflari va metabolik ko‘rsatkichlarni birgalikda baholash kerakligini ko‘rsatuvchi namunaviy ssenariydir. Tibbiy tashxis sifatida qayd etilgan arterial gipertenziya va ko‘rik vaqtida o‘lchangan yuqori qon bosimi bir xil ko‘rsatkich hisoblanmaydi. Ayrim bemorlarda avval tashxis qo‘yilgan bo‘lsa-da, davolash fonida o‘lchangan qon bosimi me’yorda bo‘lishi mumkin. Xuddi shuningdek, glyukoza yoki xolesterinning bir martalik laboratoriya natijasi mustaqil ravishda muayyan surunkali kasallik tashxisini tasdiqlamaydi. Kasalliklar tarkibi va xavf omillari bo‘yicha namunaviy natijalar profilaktik chora-tadbirlarni bir nechta yo‘nalishda tashkil etish maqsadga muvofiqligini ko‘rsatadi.

Birinchi navbatda, yurak-qon tomir kasalliklari xavfini baholash tizimini takomillashtirish zarur. Bunda arterial qon bosimini muntazam o‘lchash, ilgari arterial gipertenziya tashxisi qo‘yilgan shaxslarning davolanish va nazorat holatini baholash, zarur holatlarda qondagi glyukoza va lipidlar miqdorini tekshirish muhim hisoblanadi. Ikkinchidan, tana vazni va jismoniy faollik bilan bog‘liq xavf omillariga e’tibor qaratish lozim. Jismoniy mashqlar dasturi pensionerning yoshi, funksional imkoniyatlari va mavjud kasalliklarini hisobga olgan holda shakllantirilishi kerak. Yurish, muvozanatni rivojlantirish va mushaklarni mustahkamlashga qaratilgan mashqlar tegishli tibbiy ko‘rsatmalar asosida tanlanishi mumkin. Uchinchidan, ikki yoki undan ortiq surunkali kasallikka ega shaxslar uchun individual kuzatuv va profilaktika rejalarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq. Bunda turli kasalliklarni birgalikda nazorat qilish, dori vositalarini to‘g‘ri qo‘llash va muntazam tibbiy ko‘riklardan o‘tishni qo‘llab-quvvatlash zarur. To‘rtinchidan, profilaktik xizmatlardan foydalanishdagi ehtiyojlarni aniqlash kerak. Ko‘riklardan o‘tmagan shaxslarni belgilash, tibbiy tekshiruvlarni rejalashtirish va natijalarni tizimli qayd etish kasalliklarni erta aniqlash imkoniyatlarini yaxshilashi mumkin. Beshinchidan, sanatoriy-kurort sog‘lomlashtirish tadbirlarini tibbiy ko‘rsatmalar bilan bog‘lash lozim. Sanatoriylarga yo‘llanmalar berishda pensionerning klinik holati, funksional imkoniyatlari va reabilitatsiya ehtiyoji baholanishi, sog‘lomlashtirishdan oldingi va keyingi natijalar esa imkon qadar bir xil ko‘rsatkichlar orqali taqqoslanishi maqsadga muvofiq.

Umuman olganda, profilaktik chora-tadbirlarni faqat alohida kasalliklarni davolashga emas, balki o‘zgartirish mumkin bo‘lgan xavf omillarini kamaytirish, surunkali kasalliklarni muntazam nazorat qilish va pensionerlarning funksional mustaqilligini saqlashga yo‘naltirish lozim. Ushbu yo‘nalishlarning ustuvorligi haqiqiy Qurolli Kuchlar tibbiy-statistik ma’lumotlari tahlil qilingandan keyin aniqlashtirilishi kerak. Mazkur tadqiqotning asosiy yo‘nalishi Qurolli Kuchlar pensionerlarida surunkali kasalliklar tarkibi va sog‘liq uchun xavf omillarini baholash, shuningdek, aniqlangan muammolar asosida profilaktik tadbirlarni takomillashtirish yo‘llarini belgilashdan iborat. Tahlil natijalarini talqin qilishda O‘zbekiston aholisining sog‘lig‘iga oid rasmiy ma’lumotlar va xorijiy harbiy pensionerlar bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar muhim qiyosiy manba bo‘lib xizmat qiladi. Bunda umumiy aholi ko‘rsatkichlari bilan muayyan kasbiy guruhga mansub pensionerlarning sog‘liq holati o‘rtasida farqlar mavjud bo‘lishi mumkinligini hisobga olish zarur. O‘zbekiston bo‘yicha Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining 2019-yilgi STEPS tadqiqoti natijalariga ko‘ra, 18–69 yoshdagi aholining taxminan 38 foizida arterial gipertenziya mavjud bo‘lgan [1]. Tadqiqotning namunaviy natijalarida esa tekshirilgan pensionerlarning 45,0 foizida arterial gipertenziya tashxisi qayd etilgan. Ushbu ko‘rsatkichlar son jihatdan bir-biriga yaqin bo‘lsa-da, ularni bevosita taqqoslash mumkin emas, chunki aholi guruhlari, yosh tarkibi va kasallikni aniqlash mezonlari bir xil bo‘lmasligi mumkin. Shunga qaramay, mazkur taqqoslash arterial gipertenziyani pensionerlar salomatligini baholashda ustuvor klinik yo‘nalishlardan biri sifatida ko‘rib chiqish zarurligini ko‘rsatadi. Xorijiy harbiy pensionerlar bo‘yicha tadqiqotlar ham ushbu masalaning dolzarbligini tasdiqlaydi. Xitoy harbiy ofitserlari orasida 90 758 nafar ishtirokchini va 75 ta ilmiy maqolani qamrab olgan meta-tahlilda arterial gipertenziya umumiy hisobda 46,6 foiz, giperlipidemiya 30,9 foiz va qandli diabet 20,7 foiz darajasida baholangan. Mualliflar iste’fodagi ofitserlarda arterial gipertenziya va yurak kasalliklari xizmatdagi ofitserlarga nisbatan ko‘proq uchrashini qayd etgan [3]. Ushbu natijalar Qurolli Kuchlar pensionerlarida ham aynan shunday tarqalish mavjudligini isbotlamaydi. Biroq ular pensionerlik davrida yurak-qon tomir va metabolik xavflarni muntazam baholashga alohida e’tibor berish lozimligini asoslaydi.

Namunaviy natijalarda tayanch-harakat tizimi kasalliklari 35,0 foiz, dislipidemiya 30,0 foiz, yurak ishemik kasalligi esa 20,0 foiz miqdorida ifodalangan. Bu ko‘rsatkichlar shartli ma’lumotlar bo‘lib, haqiqiy Qurolli Kuchlar pensionerlarida kasalliklarning uchrash darajasi sifatida talqin qilinmasligi kerak. Metodologik jihatdan mazkur kasallik guruhlarini alohida o‘rganish muhim, chunki yurak-qon tomir va metabolik muammolar muntazam tibbiy nazoratni talab qilishi, tayanch-harakat tizimidagi cheklovlar esa jismoniy faollik va kundalik hayotdagi mustaqillikka ta’sir qilishi mumkin [6]. Xavf omillari tahlilida namunaviy hisob-kitoblar asosida tekshirilgan shaxslarning 42,7 foizida jismoniy faollik yetarli emasligi, 40,6 foizida ortiqcha tana vazni va 27,7 foizida semizlik mavjudligi ko‘rsatilgan. Ushbu raqamlar haqiqiy kuzatuv natijalari emas, ammo profilaktika tadqiqotida mazkur ko‘rsatkichlarni qanday tahlil qilish mumkinligini namoyish etadi. Haqiqiy ma’lumotlar bilan tasdiqlangan taqdirda, ular jismoniy faollikni oshirish, tana vaznini nazorat qilish va yurak-qon tomir xavf omillarini kamaytirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish uchun asos bo‘lishi mumkin. Jahon sog‘liqni saqlash tashkilotining tavsiyalariga muvofiq, kattalar va keksa yoshdagi insonlarga haftasiga kamida 150–300 daqiqa o‘rtacha jadallikdagi aerob jismoniy faollik yoki 75–150 daqiqa yuqori jadallikdagi aerob jismoniy faollik yoxud ularning teng qiymatli uyg‘unligi bilan shug‘ullanish tavsiya etiladi. Shuningdek, mushaklarni mustahkamlovchi mashqlar va keksa yoshdagi insonlarda muvozanatni rivojlantirish hamda yiqilishlarning oldini olishga qaratilgan mashg‘ulotlar muhim hisoblanadi [4]. Biroq Qurolli Kuchlar pensionerlari uchun jismoniy faollik dasturlarini ishlab chiqishda yoshning o‘zi bilan cheklanmasdan, yurak-qon tomir holati, tayanch-harakat tizimi imkoniyatlari, mavjud kasalliklar va shifokor tavsiyalarini hisobga olish lozim. Namunaviy natijalarda ikki yoki undan ortiq surunkali kasallikning bir shaxsda uchrashi 55,0 foiz darajasida ko‘rsatilgan.

Ushbu ko‘rsatkich haqiqiy ma’lumotlar bilan tasdiqlansa, pensionerlarning salomatligini faqat bitta kasallik nuqtayi nazaridan baholash yetarli bo‘lmasligini anglatishi mumkin. Bir nechta surunkali kasallik mavjud bo‘lgan shaxslar uchun tibbiy ko‘riklar, davolash va profilaktika tadbirlarini o‘zaro muvofiqlashtirish, dori vositalarini qabul qilishga rioya etishni nazorat qilish hamda individual sog‘lomlashtirish rejalarini ishlab chiqish muhimdir. Mazkur masalalarda sanatoriy-kurort xizmatlarini tashkil etish ham alohida ahamiyatga ega. Bunda sanatoriyda bo‘lishning o‘zi sog‘liq holati yaxshilanganini anglatmasligi sababli, sog‘lomlashtirish samaradorligini aniq ko‘rsatkichlar orqali baholash kerak. Jumladan, reabilitatsiyadan oldingi va keyingi funksional holat, og‘riq darajasi, jismoniy faollik, arterial qon bosimi va bemorning kundalik faoliyatidagi mustaqillik imkoniyatlarini taqqoslash mumkin [7]. Bunday yondashuv sanatoriy-kurort yo‘llanmalarini tibbiy ehtiyojlarga muvofiq rejalashtirish va xizmatlarning amaliy samaradorligini baholash imkonini beradi. Tadqiqotning amaliy natijalarini shakllantirishda individual xavf profilini ishlab chiqish, profilaktik ko‘riklarni muntazam tashkil etish, yurak-qon tomir va metabolik xavflarni erta aniqlash, yosh va sog‘liq holatiga mos jismoniy faollik dasturlarini joriy etish hamda reabilitatsiya xizmatlarini takomillashtirish ustuvor yo‘nalishlar sifatida ko‘rib chiqilishi mumkin. Biroq ushbu yo‘nalishlarning qay biri eng katta ehtiyojni qondirishini aniqlash uchun Qurolli Kuchlar pensionerlariga tegishli haqiqiy tibbiy-statistik ma’lumotlar zarur.

XULOSA

O‘tkazilgan adabiyotlar tahlili Qurolli Kuchlar pensionerlarining salomatligini muhofaza qilishda surunkali kasalliklarning oldini olish, sog‘liq uchun xavf omillarini erta aniqlash va individual profilaktika tadbirlarini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega ekanini ko‘rsatadi. O‘zbekiston bo‘yicha JSST ma’lumotlari hamda xorijiy harbiy pensionerlar orasida o‘tkazilgan tadqiqotlar arterial gipertenziya, yurak-qon tomir va metabolik kasalliklar, ortiqcha tana vazni hamda jismoniy faollikning yetishmasligi kabi omillarni muntazam baholash zarurligini asoslaydi. Biroq ushbu manbalar Qurolli Kuchlar pensionerlarida kasalliklarning haqiqiy tarqalish darajasini aniqlash uchun yetarli emas; buning uchun tegishli guruhga oid tibbiy-statistik ma’lumotlarni alohida tahlil qilish talab etiladi. Tadqiqot yo‘nalishi bo‘yicha quyidagi ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqildi: 1. Kasallanishni tizimli monitoring qilish. Qurolli Kuchlar pensionerlarining anonimlashtirilgan tibbiy ma’lumotlarini umumlashtirish, kasalliklar tarkibi va yosh guruhlari bo‘yicha taqsimotini muntazam tahlil qilish hamda o‘zgarishlarni kuzatish tizimini takomillashtirish.

2. Xavf omillarini erta aniqlash. Profilaktik ko‘riklarda arterial qon bosimi, tana massasi indeksi, qondagi glyukoza va lipidlar kabi ko‘rsatkichlarni tibbiy ko‘rsatmalarga muvofiq baholash, aniqlangan xavflar bo‘yicha tegishli mutaxassis maslahatlari va kuzatuvini tashkil etish. 3. Individual sog‘lomlashtirish dasturlarini joriy etish. Pensionerlarning yoshi, funksional imkoniyatlari va mavjud kasalliklarini hisobga olgan holda jismoniy faollik, ovqatlanish, tana vaznini nazorat qilish va surunkali kasalliklarni boshqarishga qaratilgan profilaktik tavsiyalarni ishlab chiqish. 4. Sanatoriy-kurort va reabilitatsiya xizmatlarini natijaga yo‘naltirish. Sog‘lomlashtirish dasturlarini tibbiy ehtiyoj va ko‘rsatmalar asosida rejalashtirish, ularning samaradorligini funksional holat, jismoniy faollik va tegishli klinik ko‘rsatkichlarning muolajadan oldingi va keyingi natijalari orqali baholash. Umuman olganda, Qurolli Kuchlar pensionerlarining salomatligini saqlashga qaratilgan profilaktika tizimi kasalliklarni erta aniqlash, xavf omillarini kamaytirish, surunkali holatlarni muntazam nazorat qilish va reabilitatsiya xizmatlarini o‘zaro uyg‘unlashtirishga asoslanishi lozim. Mazkur yondashuvni amaliyotga tatbiq etish uchun, avvalo, Qurolli Kuchlar pensionerlarining haqiqiy tibbiy-statistik ma’lumotlari asosida kasallanish xususiyatlari va ustuvor ehtiyojlarini aniqlash muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. World Health Organization. Prevalence of Risk Factors for Noncommunicable Diseases in the Republic of Uzbekistan, 2019. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2022. WHO/EURO:2022-6795-46561-67569. Elektron manba.
2. World Health Organization. Uzbekistan: Hypertension Fact Sheet. [Elektron manba]. URL: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/country-profiles/hypertension/uzb_en.pdf (murojaat sanasi: 14.10.2026).
3. Mara T., Ma L.-T., Wang S., et al. The prevalence rates of major chronic diseases in retired and in-service Chinese military officers (2000–2016): a meta-analysis // Military Medical Research. 2018. Vol. 5. Article 4. DOI: 10.1186/s40779-017-0148-z.
4. World Health Organization. WHO Guidelines on Physical Activity and Sedentary Behaviour. Geneva: World Health Organization, 2020. ISBN 978-92-4-001512-8. Elektron manba.
5. von Elm E., Altman D. G., Egger M., et al. The Strengthening the Reporting of Observational Studies in Epidemiology (STROBE) statement: guidelines for reporting observational studies // BMJ. 2007. Vol. 335, No. 7624. P. 806–808. DOI: 10.1136/bmj.39335.541782.AD.

6. Qureshi A. R., Patel M., Neumark S., et al. Prevalence of chronic non-cancer pain among military veterans: a systematic review and meta-analysis of observational studies // BMJ Military Health. 2025. Vol. 171, No. 4. P. 310–314. DOI: 10.1136/military-2023-002554.
7. Wong E. K. C., Hoang P. M., Kouri A., et al. Effectiveness of geriatric rehabilitation in inpatient and day hospital settings: a systematic review and meta-analysis // BMC Medicine. 2024. Vol. 22. Article 551. DOI: 10.1186/s12916-024-03764-7.

TIBBIYOT
TA'LIMI & INNOVATSIYALARI

2026. № 10

Muharrir: Sherzod Qurbonov

Mas’ul kotib: Surmaniso Mirzaliyeva

Dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Tibbiyot ta'limi va innovasiyalari” ilmi elektron jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @munis_sm
Tel.: 97 748 70 03

tibbiyot-talimi-va-innovatsiyalari.uz https://t.me/tibbiyot_2100 Litsenziya raqami: №745444